

ZIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVILJA

ŠTEV. 8.

KNJIGA 23.

(LETO XII)

V LJUBLJANI, 21. FEBRUARJA 1938

H. WOLFF

ŽENSKA GLAVA (radlranka)

ČLOVEKOVI PREDNIKI

OB OSEMDESETLETNICI EUGENA DUBOISA

Priv. doc. DR. BOZO ŠKERLJ

»Izrecno bodi tu še poudarjeno, kar je prav za prav samo ob sebi umevno, da ne more biti niti ena vseh sedaj živečih opic, in torej tudi nobena navedenih človeku sličnih, praded človeštva. Misleči pristaši razvojne teorije takega mnenja tudi nikoli niso izrazili, pač pa so jim ga nemisleči nasprotniki podtikali Opicam slični pradedge človeštva so že davno izumrli. Morda bomo nekoč njihove okamenele kosti našli deloma v terciarnih hribinah južne Azije ali Afrike.«
E. HAECKEL, *Natürliche Schöpfungsgeschichte*, III. izd. str. 577. Berlin 1875.

V svoji knjižnici imam že dolgo knjigo, ki jo do letos — priznavam — nisem imel često v rokah. Prelistal sem jo svojčas, ko sem jo za majhen denar kupil v Berlinu, nekje za univerzo, pri nekem potujočem antikvarju, ki je imel svoje knjige na voziku. Nepregledno, vse nepregledno. Iščem, kaj bi bilo za mene, in glej — v rokah držim »*Natürliche Schöpfungsgeschichte*« Ernesta Haeckla, tretjo izdajo iz leta 1875. Žal mi je bilo, da ni prva, ampak tudi tretja bo nekoč morda prav prišla. Iz nekake pietete in zaradi večje popolnosti svoje knjižnice sem jo kupil, po vsebini je itak zastarela, za penzijo bo morda še dobra in zanimiva...

Pa je le prišlo drugače. Pred dobrim mesecem sem bral v neki novi knjigi*, da je bil Eugen Dubois rojen 28. januarja 1858. Tedaj je »moj« »Haeckel« dobil drug pomen zame, kajti vedel sem za Haecklov vpliv na znamenitega najditelja najstarejšega predhodnika človeka.

V zgodovini razvojne teorije imamo nekaj letnic, ki so kar nekako skrivnostno povezane med seboj: Istega leta, ko je Lamarck učil svoj razvojni nauk (1809.), se je rodil tudi Ch. Darwin. Ko je leta točno 50 let kasneje izdal svojo za tedanje dobo revolucionarno delo o nastanku vrst, se je bil leto prej rodil Eugen Dubois, ki je potem imel tako važno vlogo v primeni razvojne teorije na človeka. Deset let po Duboisjevem rojstvu pa je napisal E. Haeckel v prvi izdaji svoje »*Schöpfungsgeschichte*« za Duboisja kasneje tako odločujoč stavek: »Opicam slični predniki človeka

so že zdavnaj izumrli; morda bomo njihove okamenele kosti našli nekoč v terciarnih hribinah južne Azije.« Na str. 619 III. izdaje pa napoveduje Haeckel kot možno pradomovino človeštva med drugim tudi prav Sundske otokel

Dubois je bil že kot študent medicine vnet pristaš novih naukov. Študiral je dela Lyella, Darwina, Wallacea in R. Virchova in pod njihovim vtisom in po Haecklovih napovedih sklenil, da mora najti manjkajoči člen (»missing link«) v verigi pričakovanih prednikov in predhodnikov človeka. Prosil je nizozemsko vlado, da bi smel koptati na Sundskih otokih, pa ni uspel. Popustil pa tudi ni in je našel drugo pot. Bil je 29 let star, ko je proti nasvetu svojega šefa, anatomu Fürbringerja v Amsterdamu, zapustil započeto varno vseučiliško kariero in se javil v kolonijsko službo kot navaden vojaški zdravnik. Vkrcał se je konec oktobra 1887 na ladjo, ki jo je zapustil v Padangu na Sumatri. 20 let po Haecklovi napovedi začne sistematično koptati — brez haska. Ko mu pa pošlje neki prijatelj z Jave nekaj ostankov lobanje, ki se je izkazala za avstraloidno, se 1889. Dubois preseli na Javo, kjer prične sistematično izkopavati ob reki Solo pri kraju Trinil v srednjem vzhodnem delu Jave. Septembra 1891 najde 3. desni zgornji kočnik, ki ga prideli nekemu velikemu šimpanzu. To je bilo dosti pogumno, kajti Haeckel je prvotno napovedal sorodnost predhodnika človeka z gibonom in je celo na podlagi te podmene napovedal fužno Azijo kot možno pradomovino predhodnikov človeka. Šimpanzov tam ni, toda Dubois je zob, ki ga je bil našel, prisodil šimpanzu, velikemu šimpanzu! Komaj 3 m oddaljeno od najdišča tega zoba pa najde mesec kasneje — torej na mesec 4 leta po odhodu iz domovine — vrhni del (ali ka-

*) Gieseler, W.: *Abstammungs- und Rassenkunde des Menschen*. I. Oehringen 1936. (208 str., 105 slik v tekstu in 56 prilog, cena din 54. Po vsebini jako pripomočljiva, resna in informativna knjiga!)

loto) lobanje, ki je bila sicer tudi šimpanzovi podobna, toda izredno velika. Njena dolžina je bila preko 18 cm, širina 13,1 cm, oblika torej jako podolgovata. In zopet Haeckel: »Oblika njegove lobanje bo zelo podolgovata...« (str. 620, 1875) Prostornina te lobanje je pribl. 900 cm³ — toliko možganskega prostora ni dosegla nobena najvišja ali največja opica, saj ima le gorila v prav izjemnih primerih do 600 kub. cm. Težko bi bilo prideliti novo najdenino v vrsto šimpanzov. Torej le človek?

Ostala je še tretja možnost, namreč da ne gre ne za opico, niti za človeka, temveč za neko vmesno stopnjo, za napovedani in sistematično iskani »missing link«. Dubois in slavni nemški anatom G. Schwalbe sta se odločila za to možnost. Že prej pa je Dubois v popolnoma jasnem spoznanju dal novemu bitju rodovo ime, ki ga je že mnogo prej ustvaril sam Haeckel, »Pithecanthropus« z označbo vrste »erectus« — pokončni. Da je ta »opica-človek« hodil pokonci, je sklepal Dubois iz stegenice, ki jo je našel avgusta 1892. čisto blizu prvotnega najdišča. (Kasneje je našel Dubois v materialu, ki si ga je bil dal poslati z Jave, še štiri stegenice istega tipa.)

Duboisjev in Schwalbejev nazor je zbudil odpor in diskusijo, kajkrat jako nestvarno in neznanstveno, ampak tembolj vehementno, zlasti s strani »nemislečih nasprotnikov«. Toda še v dvajsetih letih našega stoletja ste mogli slišati resne antropologe, kj so odklanjali Duboisjev nazor in so proglašali, da gre samo za velikega šimpanza ali celo za gibona...

Od l. 1927. — torej po 35 letih utrudljivega in še vedno brezplodnega boja — se je pa stvar začela sukati v prid staremu Duboisju. Vedno več naj-

denin nekega človeškega predhodnika je prihajalo na dan pri Čukutieniu blizu Pejpinga na vzhodnem Kitajskem. Najditelj Black je očitvidno v prvem navdušenju postavil nov rod *Sinanthropus pekinensis*. Toda, kakor se danes že lahko reče, gre tu za pravega pitekantropa, morda samo druge vrste — tako da je znanstveno ime te oblike edino pravilno *Pithecanthropus pekinensis*. Od tega pitekantropa imamo do danes ostanke že skoraj 30 individuov! Poleg teh ostankov pa tudi ostanke neke primitivne kamene kulture in sledove ognja. Sedaj stoji torej stari *Pithecanthropus erectus* Dubois v povsem drugi, jasnejši luči! In, ne dosti tega, v avgustu lanskega leta (1937) je odkril v Koenigswald blizu prvega najdišča na Javi še drugi primerek pitekantropa erekta, poleg popolne lobanje tudi spodnjo čeljust. Ta pa je — po dosedanjih poročilih — povsem podobna oni iz Mauerja pri Heidelbergu (Schoetensack 1908), ki je tudi skoraj 30 let samevala kot nepopolna najdba, s katero si veda ni zna- la prav pomagati.

Dasi se po mnogih mlajših najdbah danes še ne more reči, ali spada *Pithecanthropus erectus* med premočrtne predhodnike človeka, ne more biti dvoma, da so človečnjaki nekoč morali iti tudi skozi ta štadij. V tem bo trajni pomen pitekantropa. Tako je doživel E. Dubois na pragu svoje 80 letnice popolno znanstveno zadoščanje, pač najlepše darilo, najlepše priznanje, kj si ga more želeli znanstvenik — čeprav morda malo prej! Toliko osvraženi in od »nemislečih nasprotnikov« osvraženi Haeckel pa se je izkazal logično mislečega naravoslovca. Bil je pravi znanstvenik, ki je znal iz bistrih opazovanj tudi pravilno sklepati in napovedovati.

ARHEOLOŠKE NAJDBE V TUNIZIJI

Lapeyre, ravnatelj starinshavnega muzeja v Kartagini, je nedavno na griču Byrsal razkril grobove iz 6. in 7. stol. pred našim štetjem. Tu so se našli punski dragulji, papirusove ovratnice, povsem zlat kip nekega boga. Grobnice so, kakor strokovnjaki opravičeno domnevajo, del prastare nekropole, t. j. podzemeljskega pokopališča, ki je stalo na tem prostoru. Spričo tega bomo smeli sklepati, da je bil hribec Byrsa sprva grobišče. Potemtakem mesto Kartagina ni bilo sezidano na tem kraju, kakor so do sedaj vedno domnevali, pač pa na morakem obrežju. ak

NOVINE IN LES

Novine in umetna svila so gotovo največji sovražniki gozdov. Velikanske množice lesa morajo pasti, da nam pridejo na dom dnevnik. Za industrijsko predelavo iglastega drevja v celulozo se poseka samo v Evropi na leto okrog 200 milijonov kubičnih kilometrov lesa! V tem času poženejo ostali gozdovi le 120 milijonov km³! Ostanek mora Evropa uvažati, ker drugače bi bili naši gozdovi že v nekaj desetletjih iztrebljeni. Puščobni Kras, redko pogozdena Grčija in Angleška potem ne bi bile več tako osamljene na naši celin. —ca

S P O L N E Z A B L O D E

DR. FRAN GÖSTL, ŠEF-PRIMARIJ V POKOJU

N A D A L J E V A N J E

IV

Abnormalnosti in zablode

Spolni nagon je izražen pri nekaterih v večji, pri drugih v manjši meri. Pri nekaterih je zelo močen in se stopnjuje celo do nasilnosti, zlasti ako je vzbujen pod vplivom alkohola. Nekateri moški v vinjenem stanju ne puste nobene ženske v miru, nadlegujejo jih z besedo in dejanjem, ne meneč se za to, da je tako početje nedostojno in kaznivo. Zelo veliko trpe žene pijancev, ker se alkoholikom često pridruži bolezenska domneva o ženski nezvestobi, ako se ga žena brani v tem stanju ali ako išče pomoči proti surovostim in silovitostim pri sosedu. Žene alkoholikov so res prave mučenice. Alkoholiki pa uganjajo pogosto tudi razne seksualne nenormalnosti.

Nepremagljiva prevelika seksualna pohotnost porodi dostikrat zločine, zlasti ako je združena s perversnostjo; ona pa je tudi dotičniku baš zaradi tega usodna. Pogosto se zagreši proti pravosti in proti postavam. Zvečine so ti pogreški in zločinj bolezenskega izvora.

Posebne vrste perversnosti sta sadizem in mazohizem. Sadizem imenujemo ono abnormalnost, kjer ženski osebi prizadeto mučenje izzove seksualno poželjenje. Ime ima po francoskem markizu de Sade, ki je v svojih opolzlih romanih opisoval te perversnosti.

Nenormalno uživanje pri mučenju živalj se opazuje včasih že pri otrocih, a tudi v poznejši dobi. To ni samo izraz trdosrčnosti in neizobraženosti, temveč dostikrat bolezenski pojav. Sadisti izvajajo s pretepanjem in drugimi trpinčenji prostitutk ali svojih soproj seksualno poželjenje.

Sadizem ima sličnosti z jezo, ki se tudi razodeva v svojem višku z grozovitostjo in mučenjem, v čemer išče togotnež zadostitev svoji strasti.

Mazohizem pa — v nekakem nasprotstvu — izvabi to poželjenje ako je dotičnik običajno v bordelih od ženske mučen (navadno pretepen). Svoje ime je dobil po židovskem pisatelju

Sacher-Masochu iz bivše avstrijske Palestine (Galicije), ki je v svojih novelah opisoval to abnormalnost. Nekateri ljudje, zlasti verski eksaltiranci, občutijo pri mučenju svojega telesa posebno veselje, meneč da si s tem pribore plačilo v nebesih — O raznih puščavnikih in svetnikih nam to pripovedujejo legende.

Ne bom obširneje razpravljaj o teh dveh abnormalnostih, niti ne bom navajal vzgledov, kakor to delajo razni nemški pisatelji-znanstveniki, predvsem prof. Krafft-Ebing, v svojih delih o seksualnih psihopatijah. Med Slovenci je oboje zelo redko.

Po veliki kugi («črni smrti»), ki je v 14. stoletju grozovito morila in pustošila po Evropi, so nastopili bičarji, ki so med prepevanjem psalmov bičali sebe in druge po da pasu nagem životu. Romali so od kraja do kraja, od cerkve do cerkve. V začetku so bili spokorniki, ki so hoteli potolažiti božjo jezo, kmalu pa so se jim pridružili razuzdanci, ki so uganjali razne grdobije. Brez dvoma so bili tudi taki perversneži, ki so izrabljali ugodno priliko (saj so med bičarji bile tudi ženske), da so zadoščali svojim strastem. Vsaka velika nezgoda poraja poleg pravega pobožništva tudi veliko uživanje pohotnosti. Saj tudi sedaj pri božjih potih včasih ni drugače. In narodni pregovor pravi: Kjer ima Bog hišo, tam tudi hudič razpne svoj šotor.

Omenim naj še dejstvo, ki ste izraz erotičnosti. Tisto umazano «klaflanje» in »svinjarjenje«, ki je v nekaterih gostilniških družbah tako priljubljeno in katerega se ne sramujejo niti inteligenti. Pri tem jih ne moti navzočnost ženstva, nasprotno — ako so že »v rožicah«, jih ta prisotnost le še bolj vzpodbuja.

Razgaljenje spolovin je še mnogo ostudnejša perversnost. Nekateri moški jo uganjajo pri oknu pred ženskami ali otroci. Ako jih opazi stražnik, ali ako jih kdo ovadi, pridejo seveda pred sodišče ter so kaznovani. Nekoč so me poklicali na sodišče, da po preiskavi ugotovim, ali je zagovor starčka, ki je to pregrešil, a je trdil, da se ne spominja, opravičen ali ne. Ker so prič

O L J U B E Z N I

V

Angleški dramatik in romanopisec Somerset Maugham je v svojem lastnem življenjepisu napisal naslednje črnogledne besede o ljubezni:

Velika tragedija življenja ni v tem, da se ljudje postarajo in umro, temveč v tem, da nehajo ljubiti. Ni najmanjše zlo v življenju, zoper katero skoraj ni pomoči, ako človek, ki ga ne ljubimo več, še dalje ljubi. Ko je La Rochefoucauld odkril, da od dveh zaljubljenecv eden ljubi, drugi pa se pusti ljubiti, je s tem kakor v epigramu izrazil veliko nesoglasje, ki je večna ovira da bi ljudje našli v ljubezni popolno blaženost.

Ljudje ne gledajo radi resnici v obraz. Posreči se jim, da varajo same sebe in da blagohotno jemljejo na znanje, če se njih ljubezen skrči v nekaj, kar imenujejo »solidno in trajno naklonjenost«. Kakor da bi imela naklonjenost kaj skupnega z ljubeznijo! Naklonjenost se rodi iz navade, skupnosti interesov, dogovora in iz želje po družbi. Ona je prej tolažba nego osrečitev. Mi v tem tetu nismo ista oseba kakor lani, prav tako je s človekom, ki ga ljubimo. Srečen slučaj je, če sami spremenjeni še naprej ljubimo spremenjeno osebo. ip

izjavile, da je bil vedno dostojen ter se ni nikdar prej pregrešil tako ali podobno, a je sedaj ves izgubljen in ker je preiskava dognala, da trpi na že zelo izraženi starostni slaboumnosti, sem izjavil, da je bil pregrešek najbrž storjen nezavestno, nakar je bil obtoženec oproščen.

Razgaljajo se sicer tudi pohotneži, največ pa umobolni. Od teh tudi bolnice, seveda nasproti moškim. Tako je bila na dunajski kliniki bolnica iz boljših krogov, ki je vselej, ko je prišla vizita, pričela tako umazano klatfati, kakor nisem slišal ne prej in ne pozneje. Skušala se je razgaliti, kar so strežnice komaj preprečile. In vendar je bila tako prej (pred obolenjem) kakor pozneje (po ozdravljenju) prav sramežljiva in decentna. Tudi v ljubljanski umobolnici smo imeli bolnico, ki je vselej, ko je stopil zdravnik v sobo, pričela »svinjariti« in se razgaljati.

O starših naj še pripomnim, da se pri njih večini v poznih letih prične vnovično požrtvenje torej pravo »cvetje v jeseni«. Zato sklenajo prav lahko miselno poroke. Saj se vedno d bi ženska dostikrat zelo mlada in brhka, ki se rada poroči s pogojem da ji starček prepíše svoje imetje, kar vodi do preprirov in prāv s sorodniki.

Fetiši

Kot fetiš se zaznamuje stvar, ki vzbuja seksualnost. To so lahko deli ženskega telesa ali predmeti, katere rabi. Predvsem lasje. Saj so bili dolgi lasje res pravi okras ženstvu. Moderni čas tega ne razume več, ker vlada povsod navada ostriženih las. Tudi oko, oziroma žareči pogled navdušuje zaljubljenca. Nekdaj so se tu in tam pojavljali ljudje, kj so ženskam nenadno odrezali kite. To so storili najbrž zato, da so si pridobili ta fetiš. Obred ostriženja las redovnicam ima menda tudi ta pomen: da morajo izgubiti vse, kar bi komu ugajalo.

Od predmetov naj omenim robce, trake, rokavice, čevlje. O nekem možu, ki je v robcu videl fetiš, je znano, da jih je nakradel celo zbirko. O trakovih in rokavicah je znano, da so jih nosili vitezi kot znamenja svojih izvoljenk. Klasična parodija je, da natakne Don Kihot rokavico Dulcineje na svojo čelado ter zahteva od vsakega, naj jo prizna kot najlepšo ali pa naj se bojuje z njim. Iz čevljev so baje nekateri pili zdravico izvoljenki. Pripovedka o »Pepelki« nam tudi kaže velik pomen čevaljčka za njeno usodo, kajti z njim si pridobi kraljeviča. Tako imajo fetiši tudi svoj pomen v poeziji.

Zlasti so male nožice ono, kar mnogim moškim zelo ugaja. Morda izvira navada Kitajcev, ki prično deklicam kmalu po rojstvu noge tako močno povezavati, da postanejo povsem okrnjene, iz tega vzroka, dasi jim hojo izredno otežkočujejo.

Iz fetišizma razlaga Binet, zakaj pri mladenkah ugaja ena stvar temu, druga onemu. Dobro je pri tem tudi to, da ima »vsako oko svojega slikarja«, sicer bi bilo le preveč tekmecev. Ženstvo se je vedno zavedalo svojih obvladajočih lastnosti Pravljičica, katero je Heine povzel v pesem, pripoveduje, da je ob Renu na visoki skali vila »Loreley« česala svoje »zlate lase« ter s petjem omamljala veslača in ga vabila v pogubni vrtinec. Tudi ženskam so nekatere lastnosti pri moških fetiši. Tako si razlagajo, zakaj mladenke trumoma obožujejo pevce in igralce, zakaj jim je tako všeč vojaška uniforma, zakaj jim lepa postava in mogočna brada (preden je prišla v modo popolno britje) tako zelo ugaja.

ARTHUR SCHOPENHAUER

K STOPETDESETLETNICI NJEGOVEGA ROJSTVA

IV. PODRZAJ

I

Pred 150 leti (22. febr.) se je rodil gdanskemu patriciju, navdušenemu nemškemu republikancu in istočasno dvornemu svetniku poljskega kralja, bančniku in trgovcu Heinrichu Florisu Schopenhauerju ter njegovi dvajset let mlajši ženi, pisateljici brez duše, Johanni Henrietti Trosiener sin Arthur, čigar življenjska pot bi vzlic njegovemu imenu v znanstvenem svetu in kljub njegovemu »Curriculumu vitae«, ki ga je poslal filozofski fakulteti berlinske univerze (na Silvestrovo 1819), ostala bistveno prikrita, da niso njegovi učenci in poznejši biografi do naših dni odkrili zasebnih listin njegovega življenja, kajti Schopenhauerjevo načelo je bilo vzlic njegovi zgovornosti na stara leta: »Vse svoje osebne zadeve moramo imeti za skrivnosti.«

Arthur je bil star komaj pet let, ko je njegov oče nekaj ur preden so Prusi zasedli Gdansk, zbežal v Hamburg, ker ni hotel biti priča padcu stare republike. Tako je deček že v ranj mladosti izgubil svojo domovinsko pravico. Oče ga je določil za trgovski stan. Do desetega leta se je šolal v nekem zasebnem zavodu, nakar ga je oče vzel s seboj na Francosko, kjer ga je izročil nekemu trgovcu, da napravi iz njega »pravega Francoza«. Po dveh letih, ki sta bili zanj po lastni izjavi najprijetnejši del njegovega otroštva, se je vrnil sam s parnikom v Hamburg, kjer se je nadaljnja štiri leta pripravljala za svoj trgovski poklic. Ker je neprestano prosil očeta, naj ga pošlje na gimnazijo, da se izobrazi v humanističnih vedah, se je oče poslužil zvijače. Vedel je, da sin želi videti svet, zato mu je rekel: Z materjo greva na dveletno potovanje po Evropi. Lahko greš z nama, če se boš potem posvetil izključno trgovskemu poklicu. Deček je obljubil. Po vrnitvi je moral seveda izpolniti svojo obljubo, toda čutil se je silno nesrečnega. Žalost, da izgublja čas, se je spremenila v nevarno pobitost, ko je šel njegov oče prostovoljno v smrt. Krivdo na samomoru je pozneje zvalil na mater, ki je menda povzročila očetov finančni propad. Kljub očetovim trdovratnim namenom se je

A. SCHOPENHAUER

sin s hvaležnostjo spominjal »prozaičnega gdanskega trgovca«, kateremu je posvetil pozneje drugo izdajo svojega glavnega dela.

Dobro leto po očetovi smrti se je mati preselila v Weimar. Sin je ostal sam v Hamburgu kot trgovski vajenec. Skoraj dve leti je vztrajal. V pismih na mater, ki je živela vzlic napoleonskim vojnem udobno življenje v Weimarju in prirejala čajne večere, katerih se je udeleževal celo sam Gorthe, je tožil o svoji izgubljeni mladosti in jo prosil, naj mu omogoči klasično izobrazbo, ker čuti, da je rojen za znanstveni poklic. Mati, o kateri je dejal W. v. Humboldt: »Zame je s svojo postavo, glasom in afektiranim bitjem fatalna,« in o kateri se je izrazil sin: »Resnična matj postane po moževi smrti pogosto mačeha,« spočetka ni imela umevanja za sinova stremljenja, slednjič pa je pokazala njegova pisma svojemu prijatelju jenskem profesorju L. Fernowu, ki mu je poslal pismo, v katerem mu je svetoval naj pusti vse in se posveti učenju starih jezikov. Osemnajstletni mladenci, ki se je doslej ob vsaki odločitvi obotavljal, se je razjokal nad pi-

smom, takoj odpovedal svojo službo trgovcu in odpotoval v Weimar (v začetku 1807). Mladi Schopenhauer je napravil prvi korak na poti svojega znanstvenega življenja. Zmagala je njegova volja po svobodi.

Ne smemo biti krivični nasproti materi. Iz njenih pisem (sinova se niso ohranila) se vidi, da je bila kljub svoji »pisateljski strasti« (njeni romani so pozabljeni prav tako, kakor romani ljubljence tedanje dobe Avg. Lafontainea) talentirana in da je po svoje skrbela za sinovo bodočnost. V pismu z dne 19. dec. 1806 piše, da je govorila z Goethejem o njegovi želji po učenju jezikov. In slavni Olimpijec je menil, da je skoraj prepozno, češ da bi se bil moral učiti že kot otrok, vendar je pripomnil, naj mu ne odsvetuje, čeprav ne bo nikoli spravil do popolnosti svojega znanja jezikov. (Da se je Goethe motil, dokazuje to, da se je Schopenhauer v dveh letih naučil latinščine in grščine in da je omenjeni »Curriculum vitae« napisal v tipični latinščini učenjakov.) V drugem pismu mu pripoveduje o slabih gmotnih razmerah učenih ljudi, v poznejšem pismu mu pa pravi, naj postane zdravnik ali pravnik, če res hoče biti učen, če se ne boji dolgoletnega učenja daleč od sijajnih zabav in če se more odreči upanju na bogastvo in velikomestnemu življenju. Toda v Weimar naj ne pride, ker noče, da bi jo s svojo prisotnostjo motil. Prepričana je, da ne bo ostal na široki cesti povprečnosti, ampak da se bo povzdignil do nečesa višjega. Učenjakovo življenje je naporno in utrudljivo. Nato hvali in poveličuje dobrote trgovskega stanu s tihim upanjem, da se bo morda le še premislil. (Iz teh pisem je tudi razvidno, da je mladi Arthur že tedaj trpel na posledicah »žalostne očetove dediščine« — na »otožnem razglabljanju« in na bolečinah v ušesu.)

Po kratkem obisku v Weimarju se je šolal en semester na gimnaziji v Gothi, kjer je spesnil nekaj stihov, pa tudi sramotilni spis na nekega svojega profesorja in na tamošnje filistre. Moral je zapustiti Gotho. Mati mu je določila za nadaljnje učenje Altemburg ali Weimar. Odločil se je za Weimar, skoraj gotovo le zaradi Goethejeve bližine, kajti stanovati ni smel pri materi, ki je hotela imeti »prostost in mir«. Tu je prebil dve leti, do svoje polnoletnosti. Profesorji so izjavili, da je sposoben za univerzitetni studij.

Mati mu je izplačala del njegove dediščine (tretjino očetovega premoženja, kolikor ga je še ostalo in ki je po njegovi izjavi zadostoval, da je mogel vedno brezskrbno živeti). Šel je v Göttingen, kjer se je vpisal kot medicinec, toda že v drugem semestru se je posvetil zgolj filozofiji. Tam je ostal dve leti. Živel je zase, se učil in mnogo bral. Nato se je vpisal na berlinski univerzi, kjer je poslušal Schleiermacherja in Fichteja. Tudi v Berlinu je živel ločen od svojih tovarišev. V vojnih zmedah je zbežal v Draždane, kjer je nameraval ostati, pa ga je vojna furija pregnala dalje v Rudolstadt, kjer je v neki gostilni končal svojo doktorsko disertacijo. V tem času je posebno hudo trpel na »očetovi dediščini«, ki so jo še povečale vojne grozote. Najvišjo filozofsko čast mu je podelila univerza v Jeni.

Prihod zime in zasedba njegovega pribežališča po vojaštvu sta ga navdala z veliko otožnostjo, katere se je rešil z bivanjem v Weimarju, kjer je bil deležen Goethejevega prijateljstva, kar mu je bilo »v tolažbo za velike grenkosti« ter »najveselejši in najsrečnejši dogodek v življenju.« Pomladi se je preselil v Draždane, kjer je začel delati na svojem filozofskem sistemu in kjer ga je tudi končal. Draždani pa so bili tudi sicer važen mejnik v njegovem življenju.

D A L J E

SPINGA S ČLOVESKIMI ROKAMI

V Egiptu (Tell el Amarna) so razkrili v kamen vklesano sfingo, staro nad 3000 let. Stoji na dveh plateg peščenastega balvana, izhajajočega iz dvora kralja Akhunatena, ki je vladal Egiptu okoli l. 1375 pred Kr. Sfinga obožuje kolobar, simbol sonca. Na drugih ploskorezbah vidiš godbenike, plesalce, stavbe, sprevo, vozove in nekakšne poskuse hieroglifov. Severni del palače je po vsem videzu služil rezbarjem za delavnico, kajti tla so bila pokrita s kamnatimi drobeli. V istem delu palače so našli lepo nedokončano glavo faraona Najtehtnejša najdba pa je odlomek kipa iz apnenega kamena, od katerega sta ohranjeni le roki, držeči zaobljubno pločo, na kateri je vpisano ime boga med imenom faraona (Akhuta) Akhunatena in njegovega očeta Amenhotena III. Potakem sta menda oče in sin skupaj vladala blizu 9 mesecev.

Prava morala in moraliteta nista odvisni od nobene vere, čeprav ju vsaka sankcionira in jima tako zagotovi zaščito.

Schopenhauer

PRIJATELJSTVA Z BAKTERIJAMI

Pri celi vrsti žuželk so odkrili na najrazličnejših delih telesa neke organe in naprave, ki so namenjene nalašč za domovnije bakterijam. Te bakterije se običajno naselijo le v te organe in naprave, ne da bi se širile po telesu. Kako si moremo to razlagati.

Nekateri raziskovalci so izrekli mnenje, da se je tu neprestana vojna, ki se je vršila skozi tisoče pokolenj med žuželkami in bakterijami, končala »ne-

odločeno«. Prišlo je s kompromisom, ki je še baš znosno za obe stranki, do nekakšnega »premirja« med njima. Bakterije so dobile mesta, kjer jih telo trpi, toda neomejeno širjenje po telesu jim je prepovedano. Ta teorija, ki je videti tako umljiva, pa se ni mogla obdržati. Polagoma se namreč dognali razna dejstva, ki kažejo jasno, da izkazujejo žuželke svojim »sostanovalkam«, bakterijam, naravnost »nežno« skrb. S čisto prevejanimi pripomočki skrbijo »gosti-

TRIJE MUŠKETIRJI

ALEXANDRE DUMAS ST. ● ILLUSTRIRAL NORRETRANDERS ● P. NATIS N. DOVOLJEZ

KARDINALOV UJETNIK

»Saj to je izvrstno!« je odvrnil Rochefort, »potem lahko takoj nadaljujem svojo pot.«

»Če se nameravate morda sestati z Mylady, si lahko prihranite ta trud,« je rekel Athos hladno. »Ne boste je našli.«

»Tako? Kje je ostala?«

»Pojdite z nami v La Rochelle, tam boste zvedeli!«

Kardinal je potoval kralju naproti ter ga je prihodnji dan sprejel v Surgeresu. Snidenje je bilo zelo pristržno.

Oba sta si čestitala zaradi dogodkov v Portsmouthu.

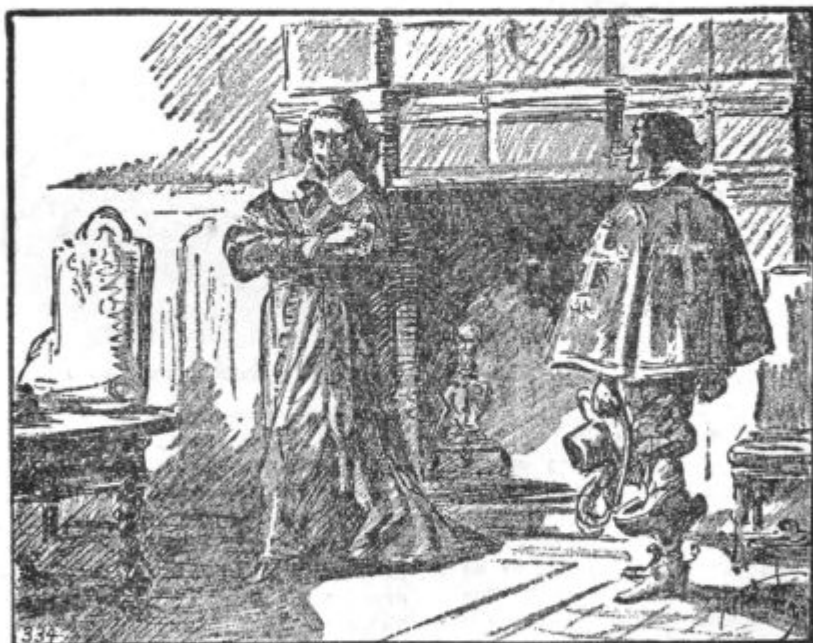
Ko je kardinal zvečer prijezdil v svoj stan, je stal d'Artagnan pred vrati. On sam ni imel meča, njegovi trije prijatelji pa so bili popolnoma oboroženi. To pot jih je kardinal ošvrknil z ostrim pogledom ter pomignil d'Artagnanu, naj mu sledi.

»Mi bomo tako dolgo čakali, dokler se ne vrneš,« je rekel Athos tako glasno, da ga je moral slišati kardinal, ki je namrščil čelo, se za trenutek ustavil in nato brez besede šel naprej.

teljice» za to, da se tudi njih potemel inficirajo s temi bakterijami. Za ta namen imajo posebne »mazilne priprave«, ki nanašajo na vsako jajce, preden se izleže. plast bakterij. Pri drugih bakterijah so odkrili prave »brizgalne za bakterije«, ki rabijo istemu namenu. To pač ne upravičuje naziranja, da bi bile bakterije vsiljivke, ki bi jih gostiteljica samo pod silo razmer trpela, a bi ji bile v bistvu nadležne. Nadaljnja raziskavanja so celo pokazala, da živali, ki jim umetno odstranijo bakterije, obolijo, da postanejo lene v svojih gibih

in kmalu umro. Gostje opravljajo torej na vsak način delo, ki je za žuželko življenjsko važno. Pri nekem hrošču so pred kratkim celo lahko natančno ugotovili, kakšne vrste so naloge, ki jih bakterije opravljajo. Uspelo je namreč, da so hrošča, ki so mu na umeten način odpravili vse bakterije in ki je potem obolel, ozdravili na ta način, da so mu dali v primerni obliki vitamina B — to pa je baš snov, ki jo hrošč dobiva od bakterij!

V živalskem svetu torej v resnici obstoji neko prijateljstvo z bakterijami,

OBDOZITEV

Ko je Rochefort čez nekaj časa poklical d'Artagnana, je stal Richelieu naslonjen ob kamin.

»Ukazal sem, da vas primejo,« je začel kardinal, »ali veste zakaj?«

»Ne, Eminenca, kajti edina stvar, zaradi katere bi me mogli morda prijati, Vaši Eminenci še ni znana.«

Richelieu je ostro pogledal mladega moža.

»Kaj naj to pomeni?« je vprašal.

»Najprej moram vedeti, česa me Vaša Eminenca dolži.«

»Dolže vas, da ste dopisovali s sovražnikom države, da ste vohunili za državnimi tajnostmi...«

»In kdo me obdolžuje tega? Zenska, ki ima istočasno enega moža na Francoskem in drugega na Angleškem! Zenska, ki je zastupila svojega moža in ki je skušala storiti isto tudi z menoj!«

»Kaj pravite?« je začuden vprašal kardinal. »Kdo je to?«

»Lady Winter,« je odgovoril d'Artagnan mirno, »katere številni zločini Vaši Eminenci morda niso bili znani, ko ste ji zaupalile.«

pri katerem je žival, žuželka, vodilni del. Bakterije so pod strogim nadzorstvom, nikakor jim ni dovoljeno, da bi se razmnoževale na poljuben način. V tem pogledu jim je žuželka določila

neki »*numerus clausus*« in si pridržuje pravico, da vse odvišne bakterije enostavno sune čez prag svojega telesa — stvar, ki so jo v resnici opazovali. Po razpravi dr. H. Riemanna —*kl.*

V FRANCOSKIH ALPAH

Francija je turistično ena izmed najzanimivejših držav. Na tem kraju Evrope niso zbrani samo zgodovinski ostanki preteklih stoletij, Francija je polna tudi naravnih lepote.

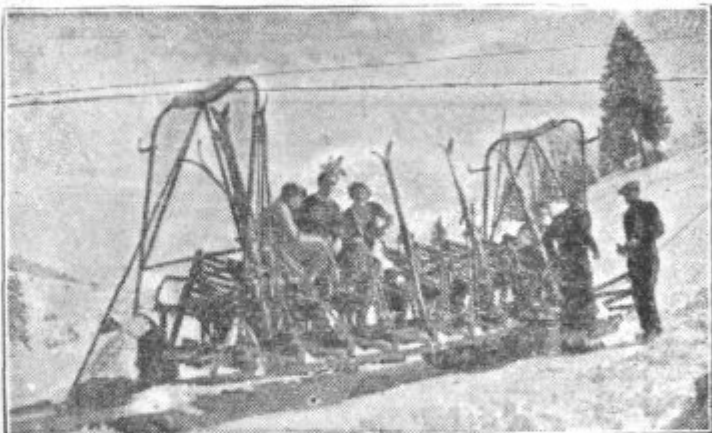
Če izvezamo morske obale s svetovno znanimi kopališči, so v Franciji najboljši planinski predeli. Predvsem Alpe in Pireneji. Silno različni sta ti gorovji. Pireneji divji in zapuščen. Res je, da vodi preko njih že vrsta avtomobilskih cest, toda ako prideš v višino čez 2000 m, boš le redko našel izhrojene steze in planinske koč. Razen Angležev, Nemcev ter kakšnega Čeha arečaš malo obiskovalcev tega prekrasnega pogorja. Drugače je v Alpah. Sem zahaja mnogo Francozov, posebno Parižanov. Obilno imajo planinskih koč. Povsod najdeš elektriko in tople vode.

Francoske Alpe imajo čisto svojo krasoto. Mont Blanc, najvišji vrh v Evropi, je že zdavnaj privlačil turiste. Pod njegovim vznožjem se je iz majhne vasi razvil Chamoni. Posebno se je razmahnila tujska industrija z zimskimi sporti. Danes je v Francoskih Alpah razen dveh letovišč velikega slovesa, Chamoni in Mégère, še kakih petdeset krajev v velikosti naše Kranjske gore in Planice, ki so vso zimo polni smučarjev.

Narava je bogata prekrasnih smučarskih terenov, ki jih poznamo mi nemara le v visokem Triglavskem pogorju. Posebna privlačnost za smučarje so tri vrste prometnih sredstev ki te v nekaj minutah pripeljejo več sto metrov v hribe odkoder imaš prekrasno smuko v dolino. To so predvsem zračne vzpenjače, ki jih imajo vsi pomembnejši letovišni kraji. O taki vzpenjači so svoj čas veliko govori-

rili v Mariboru. Za lažji pristop na Pohorje je neogibno potrebna, vendar zadeva mnogo stane.

Mnogo cenejša naprava so tako imenovani téleski. Je to neke vrste vzpenjača po tleh; na tekoči žici so pritrjeni držaji, za katere se smučar prime in v par minutah ga od elektrike gna-

TELETRAINÉAU — sanke, privezane za tekočo žico

na žica potegne v višino.

Tretji način je tako imenovani télétraineau. To so velike sanke s sedeži za 18—20 oseb. Električna tudi tu žene železni kabel, za katerega so privezane sanke. Višino 300 m premagajo v sedmih minutah. Slednji dve napravi veljata od četrta do pol milijona naših din.

Modernega zimskega kraja vsaj brez ene izmed teh naprav si je težko zamisliti. Ta sredstva so privabila v kraje tujce, ki nimajo prevelike turistične častihlepnosti, saj je znano, da ima večina smučarjev smuko le najrajši. Tudi pri nas bo treba sčasoma misliti na take pripomočke, ki ob ceni elektrike in majhnih režijskih stroških prinašajo primeren dohodek. Tu je mnogo takih naprav v rokah kmečkih ljudi, ki namesto da bi v zimskem času sedeli križem rok, upravljajo vzpenjače ter služijo lepe danarje. Rr.

A D M I R A L T O G O

JAPONSKI NARODNI JUNAK

V aprilu 1871 se je vkrvalo več mladih japonskih kadetov na angleško šolsko ladjo Worcester. Bilj so prvi niponski mornarji, poslani v dveletno šolanje k največjemu vojnemu brodogvju na svetu. V tistem času je štelo japonsko brodogve le nekaj lesenih parnikov. Edina novejša bojna ladja Riojo je bila deloma oklopna. Med Japonci, ki so daleč od svoje domovine spoznavali mogočno angleško moč na morju, je bil tudi šibek tri in dvajsetletnj mladenič. Molčič, zaprt vase je posvetil ves svoj prosti čas — kakor vsak Niponec v inozemstvu — opazovanju in učenju. »Johnny Chinamann« so mu nagajali njegovi angleški tovariši. Mali Japonec pa si je kmalu pridobil spoštovanje.

21 oktobra 1873 — bila je 68. obletnica trafalgarske bitke — so stali kadeti na krovu ladje Viceroy in poslušali spominski govor, v katerem je bilo rečeno, naj bi bil Nelson vzgled vsem mornarjem. Vsi so gledali v vetru plapolajoč Nelsonov signal: Anglija pričakuje, da bo vsak storil svojo dolžnost! Nihče na krovu ne bi bil mogel prerokovati, da bo eden izmed njih — neznan japonski kadet nekoč razpel prav tako znamenit signal.

Osem let je služil mladi častnik v angleški vojni mornarici. Med tem časom je objadral na ladji Hampshire v sedmih mesecih svet. Šele v maju 1878 je spet stopil na domača tla. Tri nove, na Angleškem zgrajene bojne ladje 13.000 tonskega tipa so se pod angleškim vodstvom vsidrale v Jokohami. Na krovu ladje Hiei je bil edinj Japonec. Čez štirideset let, 29. junija 1911, je bivši kadet spet stopil na Worcester kot svetovno znani admiral grof Heihathiro Togo. Med grmenjem topov in med zvoki niponske himne je po pregledu mladih kadetov stiskal roke osivelim možem — svojim starim tovarišem. Princ in princesa Higaši Fušimi sta zastopala niponsko cesarsko rodbino na kronanju kralja Jurija V. Princema sta se na izrečno željo pridružila admiral Togo in maršal Nogi, vojskovodji v rusko japonski vojni. Niponskemu admiralu so izkazovali v Londonu nenavadne časti.

V štiridesetih letih — 1871 do 1911 — se je skoraj nepoznano, v srednjeveških oblikah okostenelo majhno oto-

ško cesarstvo razvilo v vzhodnoazijsko svetovno silo. Zmage niponskega vojnega brodogvja nad Kitajsko in skoraj nepremagljivo Rusijo so utemeljile moč dežele vzhajajočega sonca. Ta razvoj prikazuje angleški major R. V. C. Bodley v svoji knjigi »Admiral Togo, življenje junaka, dvig naroda«. Kot gojenec vojne šole je videl Bodley za kronanja prvič »junaka svojih deških let« — 5. junija pa je spremljal mrtvega admirala v Tokiju k njegovemu zadnjemu počitku. Srednjeveška Niponska, prvi spopad z angleškimi brodogvjem 1865 v zalivu Kagošima, drobne bitke med japonskimi lesenimi vojnimi ladjami pristašev cesarja in pristašev Šoguna v državljanski vojni 1868 so prvi podvig k obema velikima japonskima vojnima. Bitka v Rumenem morju in obvladanje Veihaveia 1895 kažeta veliki napredek niponskega vojnega brodogvja po angleškem vzoru.

Nato višek v admiralovem življenju, kronanje njegovega tihega, neprestanega dela: velika bitka v Japonskem morju 27. maja 1905. »Dvig ali propad naše države zavisi od te bitke: Vsak naj stori svojo dolžnost,« se je glasilo povelje. Značilen je admiralov odgovor, ko mu je štabni načelnik svetoval, naj zapusti most in stopi v poveljniški stolp. Admiral je stresel z glavo: »Kmalu bom šestdesetletnik, ni torej vredno varovati to staro telo. Vi ste pa še vsi mladi moške z veliko prihodnostjo, zato se varujte in živite v službi svoje domovine«. Togo je ostal v toči granat nepoškodovan. Bodley opisuje napeto in jasno potek boja, dokler ni za zadnjo rusko bojno ladjo, ki je izginila v valovih, zasijalo rdeče sonce na belem polju. Admiral Togo je vodil sedem let vzgojo prestolonaslednika, sedanjega vladarja Niponske. Tako živi njegov duh v voditeljih japonske velesile.

—les

RAZVED PRI ŽIVALIH

Naravoslovne vede so dandanes silno napredovale in odkrile v živalskem svetu stvari, ki so tisočletja ostale ljudem prikriti. Tako je tudi razved (orientacija), kakor znano, pri divjih človeških plemenih nenavadno razvit, ostal v živalskem svetu še danes vprašanje, ki zbuja med naravoslovci živahne razprave.

Pri otoku Ascensionu severno od Sv. Helene v Atlantskem oceanu so nekoč ulovili angleški mornarji veliko želvo. Vzeli so jo s seboj, ji v hrbet vžgali kraj in dan najdbe ter jo blizu angleške obale, v Rokavskem prelivu spet spustili v morje. Slučaj je nanesel, da so dve leti kasneje ujeli drugi mornarji isto želvo blizu Ascensiona. Želva se je tedaj vrnila v domovino po dolgi oceanški poti.

Naravoslovec Franklin pripoveduje v svojem »Živalskem svetu«¹ zanimiv primer. Na krovu angleške bojne ladje »Ister«, ki je plula iz Gibraltarja na Malto, je bil tudi osel pehotnega stotnika Dundasa. Po neprevidnosti je brod ponoči nasedel na plitvino. Moštvo je bilo prisiljeno, pometati odvišni tovor v morje. Tako je moral v temni noči tudi osel v neprostovoljno kopel. Po nekaj dnevih so javili kapitanu Dundasu iz Gibraltarja, da je njegov dolgoušec prispel v hlev. Žival je preplavala več kilometrov dolgo pot po morju in se zatekla v poznani kraj.

Raziskovalec Rengger poroča v svojih spominih, da je potoval v Paragvayu iz mesta Villa Real po več sto kilometrov v divjino s konji. Na farmah so pustili konje same in po nekoliko mesecih tamkajšnjega dela so se živali brez vodnika vrnile v mesto.

Pes buldog je nekoč spremljal Obsonvillea iz Pondicherija v Vzhodni Indiji na tri tedne dolgem potovanju, preko številnih rek, potokov in težko prehodnih gorovij v Bangalor. V četrtem tednu je pes izgubil gospodarja in na veliko začudenje se je nekega dne pojavil pred vrati hiše topničarskega polkovnika Bevlera, pri katerem je Obsonville stanoval. Za vrnitev je žival potrebovala polovico manj časa kakor do Bangalora.

Znanc je kako se lastovnice vsako leto vračajo v svoja gnezda. Naravoslovci so napravili zanimive poizkuse z golobi - pismonoši. Zaprli so goloba v kletko, da ptica ni videla, kod jo prenašajo. Z vlakom so potegnili goloba ponoči daleč

proč od rodnega kraja in ko so ga zjutraj izpustili, je odletel v ravni smeri naravnost v svoje gnezdo, ne da bi se le količkaj obotavljaj.

Mačka nima tako razvitega voha kakor pes. Vendar se je brez odloga vrnila na svoj dom, ko so jo zavili v vrečo in odnesli več kilometrov proč od bivališča. Iz teh primerov se vidi, da ne gre tu samo za oster vonj, ne vid, temveč neko izredno sposobnost orientacije, ki je znanosti še vedno predmet proučevanja.

Mnoge živali občutijo že davno prej bližajoči se potres ali vremensko izpremembo. Prav tako so že opazili lovci, kako leti divjad preko ledu, skrbno se izogibajoč pretankih ploskev. Nekatere živali slutijo že naprej, kakšna bo zima. V tem pogledu je mali hrček pravi vremenoslovec, kadar zbira svoje jesenske zaloge zrnja. Po količini nabranih rezerv lahko sklepamo, bo li zima ostra in dolga, ali ne.

Ribe se že nekaj dni pred morskimi viharji in nevihtami umaknejo v globine ali varnejše pristane, da jih ne bi razburkani valovi vrgli na obale. Problemu ploditve jegulj so posvetili mnogi naravoslovci vse svoje življenje. Danski učenjak Smith je n. pr. dognal, da se jegulje plode le v velikih globinah Mehikanskega zaliva. To pomeni, da se vse odrasle jegulje v naših rekah tako tudi Neretvi, napotijo preko Sredozemskega morja in Atlantika, na ženitovanjski ples! Mlade jegulje, tako imenovane leptocefali dospejo komaj centimeter dolge po isti poti iz daljne Amerike do naših rek in ko odrastejo, v manjše potoke in jezera notranosti. Kolikšen čut razvednosti drobnih bitij v temnih globinah ogromnega Atlantika! (Prim. »Skrivnostno življenje jegulj«² Zis knj. VIII, str. 146) —Ine

SVILOPREJKA V USA

Združene države Severne Amerike so danes najboljši odjemalec svile na Niponskem. Lani so se kupila za 127 milijonov dolarjev. Bile bi pa znatno manj odvisne od dežele vzhajajočega sonca, ko bi bile razvile goštev sviloprejk, ki so jo uvedli v Ameriko francoski protestantje.

Leta 1623 je skupščina države Virginije odredila na vsak novelnik zasadi 10 murv na hitro zemlje, drugače bo dolžan 10 funtov tobača. Gojenje murvovega drevesa je trajalo v Ameriki do konca 18. stoletja. Potem je zatonilo, umaknili se seladki travcičec, ki je prinesla Virginijcem obilo prihodov.

N A Š J E Z I K F O T O A M A T E R

INŽENJER ALI INŽENIR?

V »Jurta« z dne 6. II. 1938 obvešča ljubljanska sekcija »Udruženja inženjerjev in arhitektov« javnost, da je sklenila »obvezno rabo že udomačene fonetične oblike inženjer.« Temu sklepu se ne more nič tehtnega ugovarjati; tudi drug poklici so si določili svoj uradni naziv sami. — Napačna je pa le motivacija omenjene sekcije. Tu beremo: »Ker je beseda inženjer mlajšega izvora — saj obstoji inž stan že nekaj desetletij — Proti temu ugotavljam, da ima že Hilpertov »English & german dictionary«, Karlsruhe 1828. (torej pred 110 leti!) na str. 258. »engineer, s. Ingenieur«. Drobničev it.-n.-slov slovarček iz l. 1858. na str. 267.: »ingegnere Ingenieur, inženir«. Cigaleto v n.-sl besednjak iz l. 1860 (str. 808.): »Ingenieur: inženir« itd. — torej beseda ni preveč »mladega izvora« pri Angležih, Francozih, Nemcih, Italijanih, Slovencih itd., dasi obstoji stan »še nekaj desetletij«. — Oglejmo si zdi slovensko pisavo od l. 1858 do 1938! Leta 1858. Drobnič: inženir, l. 1860 Cigale: inženir; l. 1895 Pleteršnik: inženir (samó takó); 1899 Levce: inženir; 1935 Breznik-Ramovš: inženir (samó takó); 1935 popravljena izdaja: enako; l. 1936. Glonar. Slovar slov. jez., str. 118: »inženir; inženjer«. — Facit: vsi so pisali skoz 80 let inženir, le dr. Glonar navaja poleg tega tudi pisavo inženjer. Breznik in Ramovš sta se na splošno držala načela »Quia non movetur« ki je v pravopisnih rečeh sploh najpametnejše. — Čehi pišejo inženýr, ali Poljaki inżynier, Rusi инженер(и). Srbi инжењер — večina je torej za -jer, če se hočemo ravnati po slovenskih bratih. Če pa damo slovenskemu knjižnemu »uzusu« besedo, zmaga seveda pisava -tr. — Dokler je popravljena izdaja »Slov. pravopisa« v veljavi, se je morajo vse šole in vsi uradi držati; stanovske organizacije pa — menda — niso podvrženu temu ukazu. I. Koštiál

VPLIV FRANCOŠČINE

Neki ameriški profesor je proučil število francoskih, španskih, italijanskih, nemških besed, rabljenih v enem letu po 8 velikih ameriških obzornikih »Dnevnik živih jezikov« je priobčil ta seznam, ki dokazuje, da so francoske tučke najštevilnejše v rabi po Združenih državah. Na drugem mestu so španske. Poleg najštevilnejših izrazov srečujesh v nekem tako priljubljenem obzorniku celo rečenice kot »mariage de convenance« (zakon iz pristoinosti) ali »fait accompli« (izvršeno dejstvo. A po vsej priliki so manj popularni kakor n. pr. »french fried« ali ocvrta krompiri-ve rezine, ki pomenijo Američanom vžitek francoske kuhinje. ak

Obsevni, obstreti!

modernim amaterjem ne delajo dosti skrbi. Tovarne skoraj ne izdelujejo več negativnega tvoriva ki bi ne bilo zaščiteno proti tej grozi starih fotografov, in še manj je amaterjev, ki bi si dali za svoje delo dandanes podtakniti zoper obstreti nezaščiten material. Vendar so primeri, da te niti najboljše zaščiteno tvorivo ne obvaruje obstreti. Večinoma sicer ne škodujejo, ker ustrezajo naravnemu vtisu, ki ga napravilja močno svetilo posebno v meglenih nočeh. Tudi oko vidi tedaj svetilke obdane s svetlobnim krogom. Včasih bi si pa ne želeli niti takšne obstreti. Potem moramo negativ blediti kakšnih pet minut v raztopini, ki sestoji iz 100 ccm vode, 2 g kalijevega bikromata in 1 g bromkalija. Ko je plast v tej kopeli dobila rjavkasto rumeno barvo, damo negativ iz nje, dodamo kopeli 3 ccm koncentrirane solitrne kisline, dobro premešamo in obravnavamo nato v njej negativ še toliko časa, da postane plast bela. Negativ dobro izperemo, nato ga nekoliko minut trdim v 5-odstotni raztopini kalijevega galuna in končno ga v razrednem razvijalcu ori dnevni luči ponovno razvijemo. Razvijanje traja le toliko, da dobi negativ spet polno moč, ne pa tudi obstret, kar je mogoče udobno doseči s tem, da negativ od zadaj kontroliramo. Nato negativ kratko izperemo in ga ustalimo v kislem ustaljevalcu, da odstranimo bromovo srebro, ki je še ostalo v globini.

Premočni ustaljevalci!

nikakor ne delujejo hitreje. Nasprotno, dognano je, da poteka ustaljevalni proces v kopeli, ki vsebuje nad 40 odstotkov fiksičnega natrija, počasneje, in to čim bolj koncentrirano je kopel. Sicer je dobro vedeti, da učinkujejo tudi prehladni ustaljevalci počasneje. Za sestavo ustaljevalca vzamemo toplejšo vodo, kajti čim pride fiksirna sol vanjo, se vojna temperatura zniža za 5 do 6 stopinj Celzija. Ko dodamo natrijev bisulfit ali kalijev metabisulfit pa moramo spet paziti, da voda ne bo pretopla, ker nam utegne ti snovi razkrojiti. Ustaljevalna kopel mora imeti med rabo seveda kakor razvijalec in izpiralna voda normalno sobno temperaturo 18 stopinj Celzija. k k

Fotoklub Ljubljana: V torek večer internega tečaja oddaje. Nadaljuje se naslednji torek. — V petek večer klubske kritike. Člani svoja dela, ki o njih že govorimo, da se obravnavajo na večeru lahko oddajo anonimo pod geslom v za to pripravljeno omarico. Klubska knjižnica v naslovni zopet za celo vrsto zanimivih del. Na razpolago je tudi nečlanom, kakor klubska čitalnica, ki stalno dobiva mnogo fotografskih in kinematografskih revij.

A materije opozarjamo na nad vse zanimivo predavanje o fotografiji v naravnih barvah, ki ga prired. Prirodoslovno društvo v Ljubljani v torek 22. ob 20. v mali filharmonični dvorani. Predava eden najboljših naših strokovnjakov v tem področju vseučiliški asistent in član FKI J. Brnc. Svoja izvajanja bo ilustriral v mnogih barvnih posnetkih domačih krajev, zanimivosti in t. d.

F I L A T E L I J A

Nove znamke po vsem svetu

ALŽIR: Izšla je nova frankovna znamka po 65 centimov v rdeči barvi.

ANGLEŠKI HONDURAS: S sliko kralja Jurija VI. so izšle tri nove frankovne znamke: rjava po 3 pennyje, zelena in črna po 4 p. ter sinja in vijoličasta po 5 p.

DOMINICANA: S sliko spomenika patra Billinija sta izšli dve spominski znamki, oranžna po ½ centa in vijoličasta po 5 c.

ESTONSKA: Izšle so dobrodelne znamke in sicer rjava po 10+10 santov, lilasto karminasta po 15+15 s., sinja in lilasto rdeča po 25+25 s. ter črna in rumena po 50+50 s.

FALKLANDSKI OTOKI: S sliko kralja Jurija VI. je izšla nova serija znamk. Znamke po ½ pennyja je zelena in črna, po 1 p. rdeča in črna, po 2 p. vijoličasta in črna, po 2½ p. sinja in črna, po 4 p. temno lila in črna, po 6 p. rjava in črna, po 9 p. sivo rjava in črna, po 1 šiling sinja in črna, po 2½ š. siva in črna, po 5 š. oranžna in sinja, po 10 š. oranžna in črna, po 1 funt vijoličasta in črna.

FINSKA: Za tekmovalje FISE v Lahtiju so izšle priložnostne znamke, in sicer 1.25 (+0.75 marke črna zelena, za 2+1 marko temno rdeča ter za 2.50+1.50 marke temno sinja.

GUATEMALA: Doplačilna znamka po 1 centavo v olivno zeleni barvi je dobila pretisk »1787—1789« — CL ANNIVERSARIO DE LA CONSTITUCION EE UU, — 1937—1939«. Kakor kaže tekst, je bila znamka izdana v spomin na 150 letnico ameriške ustave.

ITALIJA: Za proslavitev Marconijevega spomina so izšle tri posebne znamke, rdeča po 20 centesimov, vijoličasta po 50 c. in sinja po 1.25 lire.

JHIND: Frankovna znamka Angleške Indije pa 6 annov s sliko Jurija VI. v olivno rumeni barvi je dobila pretisk »Jh'nd State — Service« in služi zdaj za uradno znamko.

JAPONSKA: Izšla je nova rjava znamka po 1 sen s sliko kmetov, napovedana pa je še karminasta znamka po 2 sena z alegorijo.

MANDŽURLJA: Za novo leto je izšla posebna priložnostna znamka po 2 fena v sinji in črni barvi.

NIKARAGUA: Za 75 letnico pošte je izšla zelena spominska znamka po ½ centava. Nadaljne še slede.

NEMČIJA: Za peto obletnico, kar je Hitler prevzel oblast v Nemčiji, sta izšli dve priložnostni dobrodelni znamki. Slika na obeh kaže mladeniča, ki nese luč resnice in lovčar časti skozi berlinska Brandenburška vrata. Nižja vrednota je za 6+4 pfenige (zelena) višja pa za 12+8 pf. (rdeča). — Za NSDAP so izšle posebne službene znamke: črna po 1 pfenig, rjava po 3 pf., sivo sinja po 4 pf., zelena po 5

pf., temno zelena po 6 pf., rdeče oranžna po 8 pf., karminasta o 12 pf., srebrno siva po 16 pf., olivna po 24 pf., zelenkasta po 30 pf in rdečkasto lilasta po 40 pf. Znamke smejo uporabljati samo uradi stranke v Nemčiji in v — Gdanskem.

PERU: V izpremenjenih barvah in s pretiskom »RADIO-NACIONAL« so izšle naslednje frankovne znamke: rjava po 2 centima, vijoličasta po 4 c., rdeča po 10 c. in sivo zelena po 20 c. — Razen tega znamke za letalsko pošto z istim pretiskom: zelena po 5 centimov, rumeno rjava po 50 c., rdeče vijoličasta po 1 sol, rdeče oranžna po 2 s. in rjavo lilasta po 5 s.

ŠPANIJA: S sliko pisatelja Zorrille je izšla rjava vijoličasta znamka po 25 centimov.

TANGER: Španska pošta v tej pokrajini je pričela izdajati sedanje republikanske znamke s pretiskom »TANGER«. Zaenkrat so izšle vijoličasta znamka po 20 centimov, karminasta po 25 c. in temno sinja po 40 c.

STRAITS SETTLEMENTS: Izšli sta znamki po 6 c. (rdeča) in po 12 c. (svetlo sinja) s sliko kralja Jurija VI.

Novi bloki

Švica bo priredila v drugi polovici leta veliko razstavo znamk in izdala pri tej priložnosti spet poseben blok, že četrti v zadnjih letih.

Tudi Sirija in Libanonska republika dobiva vsaka svoj blok, in sicer bosta na njih znamki po 10 piastrov za letalsko pošto. Bloka se bosta prodajala za trojno nominalo.

San Marino je pred nekaj dnevi izdal kar dva spominska bloka, tretji, ki se bo prodajal v korist novi bolnišnici, pa izide v kratkem.

Belgijski blok, ki smo ga že napovedali, je izšel 17. februarja. Na njem je velika slika spomenika belgijskemu kralju Albertu, v zgornjem levem kotu pa majhen portret vladarja samega.

Kneževina Monaco je izdala svoj prvi blok. Na gumiranem papirju brez vodnega znaka v formatu 100×120 mm je velika nezobčana znamka po 10 frankov s sliko kneza Ludovika II. v rdeče lilasti barvi. Blok ni bil izdan za noben jubilej ali kaj podobnega in je čista spekulacija. Pri nas se prodaja po 50 dinarjev.

Estonska je izdala štiri dobrodelne znamke, ki jih omenjamo na drugem mestu, tudi v obliki bloka. Naklada tega bloka, ki ima še priložnostni tekst, znaša baje samo 40.000 kosov.

Guatemala je proslavila 150 letnico ustave Združenih držav s posebnim blokom štirih znamk po dve v vsaki vrsti. V zgornji vrsti sta dve karminasti in rjavi znamki po 4 cente s sliko Roosevelta in ameriškega zemljevida, v spodnji pa dve letalski znamki po 15 c. v sinji in rjavi barvi s sliko predsednika Washingtona in Panameriške palače v Washingtonu.

POMENEK O ČASU

V davnini, ko še ni bilo ur ne koledarjev, politike, umetnosti ali literature, se je iz absolutnega ničesar porodil čas. Porajal se je neprestano, brez odmora in temelji še danes kot nepogrešljiva osnova vsemu našem obstanku in dogajanju.

Ko je iz tisočinke utrinka nastala prva sekunda in so tej naglo sledile druge, je postajal čas dolgočasen. Ustvarjati trajno nove sekunde in jih sprosti puščati v nemar — to je bilo sicer veliko delo, pa vendar dolgočasen opravke časa. In ko je bilo sekund le preveč, so se organizirale in tvorile, po šestdeset skupaj, novo zadrugo — minute.

Minute so se kmalu spet osamosvojile in se zedinile v ure. To je bilo takrat, ko še ni bilo koledarjev, kaj še brzajava ali zvezdarn. Toda nekoč se je primerilo nekaj nenavadnega: vse zbrane ure so se zedinile na dneve, mesece in leta. Vsi ti skupaj so spet ustvarili delniško družbo — preteklost, ki vedno narašča v velikanske rezerve do naših dni.

Družba preteklosti je spet ustanovila sedanost. Minljiva sedanost se pa trajno pretvarja v preteklost. Preteklost in sedanost sta se zedinili za nov kapital — prihodnost. In v tej prihodnosti je spet čas, ki je že davno zapisan pozabljenju — preteklosti.

Čas je tedaj dragocen proizvod, ki se izživlja v dobah in naglem tempu. Sedanost neutrudno črpa iz prihodnosti in ustvarja vedno nove zaloge preteklosti. Pojav, ki je prav cenen, zelo star in bo večno obstojal.

Kakor so v vsem življenju razlike, tako tudi čas ni zmerom enak. Dan in noč se stalno menjavata, razlika dvanajstih ur deli zemljo trajno v dve polovici. Tako bo tudi v bodočnosti, ko o prihodnjih rodovih ne bo ne duha ne sluha.

Kaj bi ljudje počeli, ko bi sploh časa ne bilo? Pravijo: Čas je zlato! Pri enačbi: Čas je zlato! in Zlato je čas! se vendar nekaj ne ujema. Drugače bi bilo vsakemu 80letnemu starčku mogoče, kupiti za denar še trideset ali petdeset let. Na drugi strani so spet ljudje, ki imajo denar pa nič časa. So pa tudi takšni, ki nimajo ne časa ne denarja. Milijone je pa na svetu ljudi, ki imajo časa na pretek, a nič denarja. Razen časa je tudi še prostor. Zanimivo bi bilo raziskati, če je bil že čas pred prostorom ali obratno. Kdor hoče sedanosti ubežati naj se ozre v čas. Če se ozremo v preteklost, bomo našli, da je poteklo neskončno milijonov let preden smo prišli mi tlačiti zemljo, neštევilno milijard let je pa še pred nami, ko o nas ne bo ostalo niti tisočinke atoma več. —le

V ljubezn pogosto dvomimo o tem, v kar najbolj verujemo V nobeni drugi stvari ne dvomimo o tem, o čemur smo prepričani.

Stendhal

TEHNIČNI OBZORNİK

V bližini industrijskega mesta San Paolo (Brazilija) bodo zgradili avtomobilsko dirkališče, ki bo največje v Južni Ameriki. Dolgo bo 2000 m, široko pa 700 m. Zgrajeno bo po najnovejših izkustvih v tehniki avtomobilskih dirk.

Neko angleško-ameriško podjetje je nedavno odkrilo na Madžarskem nov petrolejski vrelce, ki je tako bogat, da so takoj pričeli graditi cevno napeljavo k najbližji železniški postaji.

Zlata nahajališča v visokih Tavrilih so bila znana že par stoletij pred našim štetjem. Tudi Rimljani so tam pridobivali zlato. Šele v času preseljevanja narodov so se ta nahajališča pozabila. Počasi so ledeniki zasuli rudniške naprave. V prejšnjem stoletju so znova pridobivali zlato salzburški škofje, za njimi pa še druge družbe. Leta 1927 je zaradi gospodarske krize prenehalo vsako delo. Nedavno pa je neki angleški konsorcij sklenil pogodbo, da bo letos odprl zlati rudnik.

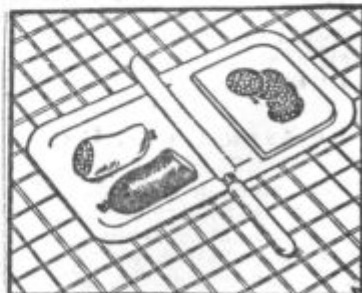
Po dolgoletnih raziskavanjih se je zdaj v Italiji posrečilo pridobivanje tekstilnih vlaken iz murv in sicer iz skorje eno ali dveletnih debel. Po natančnejših računih cenijo množino teh vlaken na okroglo 25 milijonov kg letno. Odpornost teh vlaken je baje dvakrat večja od bombaževcevih vlaken.

V angleškem brzem vlaku, ki vozi med Newcastiom in Londonom so uvedli javne knjižnico. Knjižničar in upravnik knjižnice je viakovodja.

PRAKTIČNE NOVOTE

Plošča za rezanje mesnih izdelkov

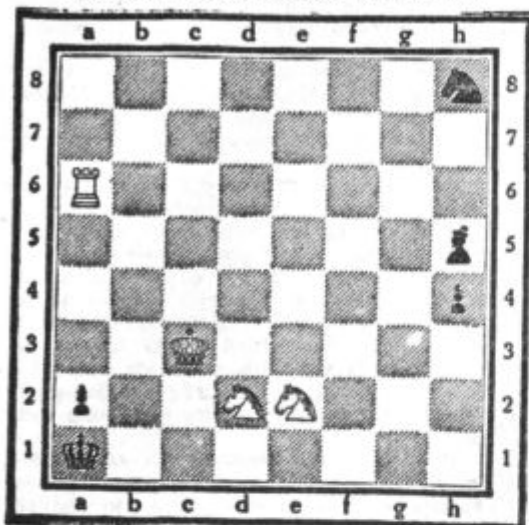
V varčnem gospodinjstvu si narežemo za zajtrk ali večerjo od cele klobase, salame i. t. d. le toliko rezin, kolikor jih trenutno potrebujemo. Rezanje na porcelanskem pladnju pa ni posebno lahko. Popolnoma drugače je to z dvodelnim nareza-

nim pladnjem iz kamenine z lesenim vložkom. Pladenj omogoča lahko rezanje ne samo zavolje svoje široke, ravne oblike, temveč tudi zavolje gladkega vložka iz javorovine, ki zavzema polovico prostora. Na gladki leseni podlagi režemo, kakor znano, z lahkoto. Če vzamemo potem še enega izmed znanih nazobčanih nožev, nam to opravilo v gospodinjstvu ne bo delalo več skrbi.

PROBLEM 232

»Deutsche Schachblätter« 1. XII. 1937

Mat v treh potezah

Rešitev problema 231

1. Lcl—h6

ZA BISTRE GLAVE

380

Tekoč na šahovnici

V nekem kotu šahovnice stoji tekač. Povesti ga je treba preko deske tako, da stopi v eni potezi preko čim več polj. Nobelega polja ne sme dvakrat prestopiti. Kako polj lahko največ prečka?

381

Enačbi

V naslednjih enačbah je črke nadomestiti s številkami, tako da bosta obe enačbi pravilni:

 $(er)^s = 16$
 $(es)^e = 16$

382

Skrivnost porcelanske prodajalne

V neki porcelanski prodajalni je visel kavni vrč na tenki niti in iz njegovega iztočnika je tekel debel curek kave neprestano v posodo pod vrčem. Ker je vrč visel popolnoma prosto in je bil kakšen trik s zrcalom izključen, si ljudje niso mogli razlagati, od kod se je pritakala kava neprestano v vrč. Kako bi to stvar razložili vi?

Rešitev k št. 376

(Netočna ura)

Lahko si je izračunati, da je A-jeva ura šla za 40 minut naprej.

Rešitev k št. 377

(Število z rojstnimi podatki)

Pojasnilo dobimo iz formule: $\{(100 T + M) \cdot 2 + 1\} \cdot 5 + 1 : 10 + J - 60 =$ rojstni podatki in iz njene strukture.

Rešitev k št. 378

(Baloni nad vodo)

Nad takšnimi ozemlji je ohladitev večja, balonski plin se stiska in njegov vzgon se zmanjša.

Rešitev k št. 379

(Zanimivo število)

To je število 54.

REŠITEV GLASBENE UGANKE V ST. 6.

Sosle, Smole, sunce, slabè, satje, Spake. Pokonci: sonata. — Za nagrado je bila izžrebana Katarina Mihelak, učit., Sv. Andraž v Slov. gor.

ZVEST SPREMLJEVALEC